

AMMATTINA RAJOJEN ASETTAMINEN

Lastensuojelulaitoksen työntekijöiden kokemuksia lastensuojelutyön
kuormittavuudesta

Mira Makkonen

Kandidaatin tutkielma

Sosiaalityö

Avoin yliopisto

Jyväskylän yliopisto

Helmikuu 2021

TIIVISTELMÄ

AMMATTINA RAJOJEN ASETTAMINEN – Lastensuojelulaitoksen työntekijöiden kokemuksia lastensuojelutyön kuormittavuudesta

Mira Makkonen

Sosiaalityö

Kandidaatin tutkielma

Avoin yliopisto

Jyväskylän yliopisto

Ohjaaja: Mia Tammelin

Helmikuu 2021

31 sivua

Viime vuosien aikana lastensuojelun tilanteesta on käyty runsaasti julkista keskustelua. Julkisesti käydyssä keskustelussa on kuultu lapsien ja valtion päättäjien näkemyksiä lastensuojelun nykytilasta. Julkisesti on tunnustettu, että vakavasti oireilevien nuorten määrä on kasvussa ja lastensuojeluun kaivattaisiin järeämpiä keinoja. Kaiken tämän keskustelun ulkopuolelle ovat jääneet lastensuojelulaitoksien työntekijät; hoito- ja kasvatushenkilökunta, joka elää arkea laitoksissa lasten kanssa. Tämän kandidaatin tutkielman tehtävänä on selvittää suomalaisissa lastensuojelulaitoksissa hoito- ja kasvatustehtävissä työskentelevien kokemuksia lastensuojelulaitoksessa työskentelystä sekä heidän kokemuksiaan työssä tapahtuvasta rajaamisesta ja rajoittamisesta.

Aihetta tarkastellaan lastensuojelutyön kuormittavuuden viitekehystä. Tutkielmassa tarkastellaan mitkä ominaispiirteet lastensuojelulaitoksissa tehtävästä työstä tekevät työstä vaativaa. Tutkielmassa tuodaan esille lastensuojelun työntekijöiden kokemuksia käytännön työstä, millaisia rajaamisen muotoja lastensuojelulaitoksissa käytetään sekä miten lastensuojelulaitoksen työntekijät kokevat rajaamisen ja rajoittamisen. Tutkimusmenetelmänä käytetään narratiivista kirjallisuuskatsausta. Tutkielman aineisto koostuu yhdestä väitöskirjasta, seitsemästä pro gradu – tutkielmasta, kahdesta artikkelista sekä yhdestä raportista.

Tutkimustuloksissa keskeisenä pidettiin lastensuojelulaitoksissa tehtävässä työssä työntekijän kykyä lukea ja tulkita tilanteita, ennakoida niitä ja asettaa rajoja. Lastensuojelulaitoksissa tehtävä työ näyttäytyy vahvasti suhde- ja tunnetyönä, joka kuormittaa työntekijän jaksamista. Haastavana lastensuojelulaitoksissa tehtävässä työssä nähtiin jatkuva rajaaminen ja rajojen asettaminen, johon liittyy työntekijöiden keinottomuuden tunne nykyisen lainsäädännön puitteissa. Työntekijät kokivat työssään henkistä ja fyysistä väkivaltaa, negatiivisia tunteita ja lapsen työntekijään kohdistamaan huonoa kohtelua. Tutkimusten perusteella lastensuojelulaitoksissa tehtävä hoito- ja kasvatustyö näyttäytyy henkisesti kuormittavalta ja turvattomalta. Jotta lastensuojelulaitoksissa tehtävän työn todellista tilaa voitaisiin ymmärtää paremmin, tulisi niitä tutkia lisää. Tutkimusten perusteella lastensuojelun käytännön työtä tekevien näkemys työstä ja lastensuojelun tilanteesta on huolta herättävä.

Avainsanat: lastensuojelu, lastensuojelulaki, ohjaaja, rajoitustoimenpide, sijaishuolto, sosiaalityö

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

1	JOHDANTO	4
2	LASTENSUOJELULAIN MUKAINEN SIJAISHUOLTO	6
2.1	Lastensuojelu	6
2.2	Sijaishuolto.....	7
2.3	Rajoitukset sijaishuollossa	8
2.4	Lastensuojelutyön vaativuus	9
3	TUTKIMUSKYSYMYKSET JA TUTKIMUSMENETELMÄ	12
3.1	Tutkimustehtävä.....	12
3.2	Narratiivinen kirjallisuuskatsaus tutkimusmenetelmänä	13
3.3	Tutkimusaineisto.....	14
4	LASTENSUOJELULAITOKSEN TYÖNTEKIJÖIDEN KOKEMUKSIA LASTENSUOJELUTYÖN KUORMITTAVUUDESTA	16
4.1	Lastensuojelun työntekijöiden kokemukset käytännön työstä.....	16
4.2	Rajoittamisen muodot lastensuojelulaitoksissa.....	19
4.3	Työntekijöiden kokemukset työssä tapahtuvasta rajaamisesta	22
5	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	25
	LÄHTEET.....	29

1 JOHDANTO

Lastensuojelulaitosten tehtävistä on käyty julkista keskustelua viime vuosien aikana runsaasti (Korkka 2019). Sosiaali- ja terveysministeriö (2020a) on tuonut esille, että lastensuojelun sijaishuollon laillisuusvalvonnassa on todettu sijaishuollossa olevien lasten oikeuksien loukkauksia, sekä epäasiallisia ja lainvastaisia menettelyjä. Lapsia on saatettu rajoittaa perusteetta tai lainvastaisesti, eivätkä lapset aina ole olleet tietoisia miksi heitä rajoitetaan. Lisäksi joidenkin sijaishuoltoyksiköiden on katsottu kontrolloivan lapsia väärin perustein ja omaavan korostuneen rajoituskeskeisen toimintakulttuurin. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2020a, 15.) Julkisen keskustelun aiheena ovat erityisesti olleet lasten oikeudet ja niiden polkeminen, sekä laittomat toimet lastensuojelulaitoksissa (Korkka 2019).

Viime vuosina esille nousseiden lastensuojelun epäkohtien seurauksina lastensuojelulakiin on tehty useita muutoksia. Muutoksilla on haluttu vahvistaa kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten oikeutta hyvään kohteluun, huolenpitoon, valvontaan sekä ihmisarvoa kunnioittavaan kohteluun. Sosiaali- ja terveysministeriö on luonut äskettäin uuden lainsäädännön muutosehdotuksen, jossa ehdotetaan jälleen muutoksia alati elävään lastensuojelulakiin. Myös Rätty (2019) on todennut, että sijoitettujen lasten asemaa on jatkuvasti parannettava eikä paluuta entiseen ole, sillä rajoitustoimenpiteitä lisäämällä ei lasten ongelmia ratkaista. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2020a, 25; Sosiaali- ja terveysministeriö 2020b.)

Kaiken tämän jatkuvasti elävän ja muuttuvan lastensuojelun keskiössä ovat lasten ja perheiden lisäksi lastensuojelulaitosten työntekijät, jotka mahdollistavat lastensuojelun. Julkisesti käydyssä keskustelussa on kuultu lapsien ja valtion päättäjien näkemyksiä lastensuojelun nykytilasta. Julkinen keskustelu on kuitenkin ollut yksipuolista, sillä keskustelussa ei ole tuotu esille lastensuojelulaitoksissa työskentelevien työntekijöiden näkemyksiä. Laitoksessa lapsen päivittäinen huolenpito on pääosin työntekijän vastuulla, jolloin työntekijällä on paljon arkista valtaa suhteessa lapseen. Tällainen kokonaisvastuu lapsesta ja tämän päivittäisestä hyvinvoinnista tekee laitoksessa tehtävästä lastensuojelutyöstä erityisen suhteessa muihin lapsuuden instituutioihin ja niissä tehtävään

työhön. Lähtökohtaisesti lapsista huolen pitävät tämän vanhemmat, mutta laitoksessa vastuun ottavat työntekijät. (Korkka 2019; Laakso 2009, 234.)

Julkista keskustelua lastensuojelusta ja siellä tehtävästä työstä käydään tällä hetkellä lähes päivittäin sosiaalisessa mediassa. Julkisesti tunnustetaan, että vakavasti oireilevien nuorten määrä on kasvussa ja lastensuojeluun kaivataan järeämpiä keinoja (Kirsi 2020). Samaan aikaan kuitenkin laaditaan uutta lastensuojelun lainsäädännön muutosehdotusta, jolla työntekijöiden keinoja työskennellä rajoitetaan. Lastensuojelussa tehtävä työ sisältää kasvatustyönä myös rajojen asettamista, ja tästä vastuu on lastensuojelun työntekijöillä. Julkinen keskustelu aiheesta on jäänyt yksipuoliseksi, sillä työntekijöiden näkemys asiasta on jäänyt huomiotta vaitiolovelvollisuuden sitoessa heitä. Työntekijöiden näkemys ja arki lastensuojelulaitoksessa lastensuojelulain puitteissa ei tule nähdä tai kuulla. Lastensuojelulaki määrittää sijaishuollon työntekijöiden mahdollisuuksia puuttua lasten arkeen ja elämään, eikä laki aina mahdollista, vaan myös rajoittaa ja sitoo työntekijän mahdollisuuksia puuttua.

Tämän tutkielman tarkoituksena on selvittää suomalaisissa lastensuojelulaitoksissa hoito- ja kasvatustehtävissä työskentelevien kokemuksia lastensuojelulaitoksessa työskentelystä sekä heidän kokemuksiaan työssä tapahtuvasta rajaamisesta ja rajoittamisesta. Aihetta lähestytään lastensuojelutyön kuormittavuuden viitekehyksestä, ja tarkastellaan mitkä ominaispiirteet lastensuojelulaitoksissa tehtävästä työstä tekevät työstä vaativaa.

2 LASTENSUOJELULAIN MUKAINEN SIJAISHUOLTO

Tässä luvussa kuvataan lastensuojelua yleisellä tasolla, lastensuojelun sijaishuoltoa sekä sijaishuollossa tapahtuvaa rajaamista ja rajoittamista. Lopuksi käsitellään lastensuojelutyön vaativuutta, ja sitä mitkä seikat siihen vaikuttavat.

2.1 Lastensuojelu

Lastensuojelu sosiaalityön kenttänä on yksi yhteiskunnallisista palveluista, jonka työn kuvaan vaikuttaa yhteiskunnalliset muutokset välittömästi. Tämä näkyy lastensuojelussa työtä tekevien asiantuntijoiden työnkuvassa esimerkiksi lakimuutosten kautta. Erityisen sosiaalityön alueen lastensuojelun sosiaalityöstä tekevät monet eri tekijät. Lastensuojelun sosiaalityöhön liittyvät esimerkiksi vahvasti työntekijän valta, erilaiset tunteet, organisaation ja yhteiskunnan luomat rakenteet sekä yhteiskunnan tilanne. (Pesonen 2020.) Hurtingin (2003) mukaan lastensuojelussa kyse on lapsen suojelutehtävän toteuttamisesta ja se edellyttää, että lapsen auttaminen ja hyvinvoinnin turvaaminen nähdään työn ensisijaisena tehtävänä. Näin ollen lastensuojelu ei ole vain yhteiskunnallinen palvelu, vaan velvoite suojella lasta. (Hurting 2003, 194–195.)

Lastensuojelulaki määrittää lastensuojelussa tehtävää työtä, asettaa tälle raamit ja rajat. Lastensuojelulain (417/2007) mukaan lapsella on oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista on hänen vanhemmillaan ja muilla huoltajilla. Viranomaisten on tuettava vanhempia ja huoltajia heidän kasvatustehtävässään sekä pyrittävä tarjoamaan perheelle tarpeellista apua riittävän varhaisessa vaiheessa. Viranomaisen tehtävä on myös tarvittaessa ohjata lapsi ja perhe lastensuojelun piiriin. Lastensuojelun tehtävä on tukea vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta vastaavia henkilöitä lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa järjestämällä asiakkaille heidän tarvitsemiaan palveluita ja tukitoimia. Lastensuojeluun kuuluu avohuollon tukitoimet, kiireellinen sijoitus, huostaanotto, sijaishuolto ja jälkihuolto. (LSL 471/2007.)

Lastensuojelulaki (417/2007) määrittää erilaisia tapoja sijoittaa lapsi tai nuori tarvittaessa. Sijoitus voidaan tehdä avohuollon tukitoimena (37§), jolloin lapselle tai koko perheelle voidaan järjestää tuen tarvetta arvioivaa tai kuntouttavaa perhehoitoa tai laitoshuoltoa. Lapsi voidaan myös kiireellisesti sijoittaa (38§) mikäli lapsi on välittömässä vaarassa. Tuolloin lapselle voidaan järjestää kiireellisesti sijaishuoltona tämän tarvitsema hoito ja huolenpito. Lisäksi lapsi voidaan huostaanottaa (40§) ja järjestää hänelle sijaishuolto, mikäli puutteet lapsen huolenpidossa tai muissa kasvuolosuhteissa vaarantavat lapsen terveyttä tai kehitystä. Lisäksi lapsi voidaan huostaanottaa, mikäli lapsi vaarantaa vakavasti omaa terveyttään tai kehitystään omalla käytöksellään.

Vuonna 2019 lastensuojeluilmoituksia tehtiin 85 746 lapsesta. Ilmoituksia tehtiin 156 200, joka tarkoittaa 7 prosentin kasvua vuodesta 2018. Kodin ulkopuolelle sijoitettuna lapsia oli vuonna 2019 18 928 lasta ja nuorta. Tilastoraportin mukaan koskaan aikaisemmin ei ole ollut yhtä paljon kiireellisesti sijoitettuja, huostassa olevia tai muuten sijoitettuja lapsia ja nuoria kuin vuonna 2019. Vuoden 2019 lopussa huostassa oli 9 547 lasta ja nuorta, joista 29 prosenttia oli sijoitettuna laitokseen. (THL 2020, 1, 6.)

2.2 Sijaishuolto

Lastensuojelulain (417/2007 49§) mukaan sijaishuollolla tarkoitetaan huostaanotetun, kiireellisesti sijoitetun tai lain 83 §:ssä tarkoitettun väliaikais määräyksen nojalla sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Lapsen sijaishuolto voidaan järjestää perhehoitona, laitoshuoltona tai muilla lapsen tarpeiden edellyttämällä tavoilla. Lisäksi lapsi voidaan sijoittaa väliaikaisesti vanhempansa tai muun huoltajan hoidettavaksi ja kasvatettavaksi. Tuolloin sijoitus voi kestää enintään kuusi kuukautta, ja sen on oltava lapsen edun kannalta perusteltua tai lapsen palauttamista kotiin ollaan valmistelemassa ulkopuolisen sijoituksen jälkeen. Lastensuojelulaki (417/2007 56 §) määrittää lastensuojelulaitoksiksi lastenkodit, koulukodit, sekä muut näihin rinnastettavissa olevat lastensuojelulaitokset.

Yleisesti lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle häiritsee tämän identiteetin kehittymistä, mutta myös elämän perustekijöitä – suhdetta vanhempiin, ikäisiinsä, sisaruksiin, koulunkäyntiin, vapaa-aikaan, terveyteen ja tulevaisuuden suunnitteluun (Hestbæk 2018, 129). Sijaishuoltopaikassa lapsuuttaan viettävä lapsi on aina erityisen haavoittuvaisessa asemassa oleva erityislapsi, joka on ulkopuolisten aikuisten avun ja tuen tarpeessa. Sijaishuollon tulee olla kokonaisvaltaista; lapsen perushuolenpidosta ja hyvinvoinnista huolehtivaa, itsenäistymiseen ja arjessa pärjäämiseen tukevaa sekä eheyttävää ja korjaavaa. Päätös sijoittaa lapsi sijaishuoltoon jo itsessään rajoittaa lapsen perus- ja ihmisoikeuksia, puhumattakaan tavallisen lainsäädännön tasoista oikeuksista. Lapsen sijoittaminen sijaishuollon olosuhteisiin tapahtuu viranomaisen julkisen vallan nojalla, mahdollisesti myös vastoin lapsen omaa tahtoa. Tämä tarkoittaa sitä, että pelkät peruslähtökohdat näillä lapsilla ovat monessa suhteessa hyvin erilaiset. Esimerkiksi kasvatuksellista rajaamista sijaishuollossa ja normaaleissa kotiolioissa ei voi verrata keskenään. (Saastamoinen 2020, V-VI.)

2.3 Rajoitukset sijaishuollossa

Lastensuojelun sijaishuollon laatua tarkasteltaessa on syytä tiedostaa, että sijaishuollon on turvattava lapsen perus- ja ihmisoikeudet, mutta tarvittaessa myös rajattava niitä. Rajoittamisen välttämättömyys voi perustua joko lapsen omaan etuun tai toisen henkilön tai omaisuuden suojaamiseen. (Saastamoinen 2020, X.) Sijaishuoltolaitokseen sijoitettujen lasten kasvu ja kehitys ovat usein erinäisistä syistä vakavasti vaarantuneet jo ennen sijoituksen alkamista. Tuolloin aikaisemmin koetut traumaattiset kokemukset voivat heijastua lapsen itseen tai muihin kohdistuvana vahingoittavana käytöksenä. Lapsen itsemääräämisoikeutta voidaan joutua tilapäisesti rajoittamaan, jotta tätä voitaisiin estää vahingoittamasta itseään tai muita laitoksessa olevia lapsia tai henkilökuntaa. (Ahlskog 2017.)

Lastensuojelulain (417/2007) 4 a§:ssä säädetään lapsen oikeudesta hyvään kasvatukseen. Lapselle annettavalle kasvatukselle ei ole yksiselitteistä määritelmää, mutta sen tulee olla yleisesti hyväksyttävää, eli sellaista joka täyttää yhteiskunnan yleisesti asettamat kriteerit hyvälle ja tavanomaiselle kasvatukselle. Kasvatuksen ja rajojen tulee olla yksittäisen lapsen kannalta objektiiviset, ulkopuolisen näkökulmasta hyväksyttävät ja puolusteltavat. Toisin sanoen sijaishuoltopaikalla ei saa olla epäasiallisia, perusteettomia tai mielivaltaisia kasvatukseenkeinoja. (Räty 2019, 575–576.)

Lastensuojelulain (417/2007) mukaisia rajoittamistoimenpiteitä ovat yhteydenpidon rajoitus, aineiden ja esineiden haltuunotto, henkilöntarkastus ja henkilönkatsastus, omaisuuden, lähetysten ja tilojen tarkastaminen ja lähetyksen luovuttamatta jättäminen, kiinnipitäminen, liikkumisvapauden rajoittaminen, luvatta laitoksesta poistuneen lapsen palauttaminen, eristäminen, ja erityinen huolenpito. Rajoitustoimenpiteellä puututaan aina lapsen perusoikeuksiin ja kyseessä on tosiasiaassa hallinnollisen pakon käyttäminen. Rajoitustoimenpiteet voidaan kohdistaa vain laitoshuollossa olevaan huostaanotettuun, kiireellisesti sijoitettuun tai hallintotuomioistuimen väliaikaismääräyksellä sijoitettuun lapseen. Rajoitustoimenpidettä sovellettaessa ja toimeenpantaessa on otettava huomioon sekä perustuslain säännökset ja niiden tulkintakäytäntö sekä Suomea velvoittavat ihmisoikeussopimukset. (Räty 2019, 551, 567–568.)

Saastamoisen (2020, 8) mukaan lastensuojelulain rajoitussäännösten huomioiminen on koettu sijaishuoltopaikoissa vaikeaksi erityisesti sellaisten nuorten kohdalla, jotka käyttäytyvät haasteellisesti. Haasteellisesti käyttäytyvän nuoren kanssa hoito- ja kasvatushenkilökunnan ammatillisuus ja toimintamahdollisuudet voivat joutua ääri rajoille. Sijaishuoltopaikoissa työskentelevillä onkin oltava kyky nähdä lapsen haasteellisen käytöksen taakse, sekä ymmärtää miksi lapsi käyttäytyy haastavasti.

2.4 Lastensuojelutyön vaativuus

Kaikki työ on jossain määrin kuormittavaa, mutta epäedullinen työkuormitus vaikuttaa työntekijään kielteisesti. Tutkimuksen mukaan työssä kuormittavia asioita voivat olla esimerkiksi työn paljous, kiire, erilaiset häiriötekijät sekä psyykkistä ja fyysistä energiaa kuluttavat asiat. Jatkuva liian kova tai liian vähäinen kuormitus voivat heikentää työntekijän toimintakykyä ja vaikuttaa terveyteen ja hyvinvointiin epäsuotuisasti. Ajan kuluessa nämä vaikutukset voivat lisätä työntekijän terveysongelmia ja vaikuttaa työn sujuvuuteen. (Ahola ym. 2010, 30–31.) Koska lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden työn on todettu aiheuttavan työntekijälle runsaasti eettistä ja psyykkistä kuormitusta (Kananoja & Ruuskanen 2019, 24) pohditaan tässä tutkielmassa kuormitusta lastensuojelulaitoksen työntekijöiden näkökulmasta.

Lastensuojelutyön vaativuutta erityisesti sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta on tutkittu laajasti. Pesonen (2020) on todennut, että lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden työtilanteen, työhyvinvoinnin ja vapaiden virkojen täyttämisen vaikeuden on katsottu olevan sosiaalityön yhteiskunnallisia ongelmia. Lisäksi lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuuden nähdään kuormittavan työntekijöiden jaksamista (Pesonen 2020). Baldschun (2018) on todennut tutkimuksessaan lastensuojelun sosiaalityöntekijöillä olevan huomattavasti korkeampi riski loppuun palamiseen ja sekundaaritraumatisoitumiseen sekä matalampi affektiivinen ja psykosomaattinen hyvinvointi. Mänttari-van der Kuipin (2015) mukaan yhteiskunnan talouden tilanne on vaikuttanut sosiaalityöntekijöiden mahdollisuuteen harjoittaa eettisesti työtään, ja tätä kautta vaikuttaa myös sosiaalityöntekijöiden työhyvinvointiin. Yleisesti taas on todettu, että Suomessa pätevien sosiaalityöntekijöiden puute vaikuttaa päivitetyn lainsäädännön toteutumiseen (Timonen-Kallio 2015, 64).

Lastensuojelun sosiaalityöntekijällä on työhönsä useita viitekehyksiä; ammatillisen työn eettisenä ja moraalisenä ohjenuorana keskeiset ihmisoikeusasiakirjat, suomalainen lapsilainsäädäntö sekä julkisten palvelujen talous ja ennen kaikkea sen niukkuus. Työn sisältöä leimaa monet inhimilliset ongelmat, kuten lasten turvattomat kasvuolot, vanhempien kasautuvat ongelmat, vanhempien ja/tai nuorten päihde- ja mielenterveysongelmat, väkivaltaiset ihmissuhteet sekä lasten ja vanhempien edun ristiriita. Työn tehtäväkenttä aiheuttaa työntekijälle runsaasti eettistä ja psyykkistä kuormitusta, sillä siinä joudutaan kohtaamaan yhteiskunnan surkeimpia ihmiskohtaloita. Usein sosiaalityöntekijöihin kohdistetaan katkeruutta, sillä he edustavat vaikeuksissa oleville ihmisille yhteiskunnan kontrollijärjestelmää. (Kananaja & Ruuskanen 2019, 23–24; Sosiaali- ja terveysministeriö 2006, 28)

Koska lastensuojelutyö ei käsitä pelkästään sosiaalityöntekijöiden tekemää työtä, on mielekästä pohtia muiden lastensuojelutyöntekijöiden kokemuksia työn vaativuudesta ja psyykkisestä kuormituksesta. Siinä missä edellä mainitut viitekehykset määrittävät sosiaalityöntekijöiden tekemää työtä, määrittää se myös lastensuojelulaitoksessa työntekijöiden työtä; erityisesti ohjaajien, jotka ovat lasten kanssa päivittäisessä kanssakäymisessä ja elävät arkea heidän kanssaan. Myös heidän työssään keskeiset ihmisoikeusasiakirjat, suomalainen lapsilainsäädäntö ja julkisten palvelujen talous toimivat ammatillisen työn eettisinä ja moraalisenä ohjenuorina (Kananaja & Ruuskanen 2019, 23).

Laakso (2012) tutki lastenkodissa tehtävää perhetyötä lastensuojelulaitoksen työntekijöiden näkökulmasta. Tutkimuksen mukaan lastensuojelulaitoksen työntekijöillä on valtaa sekä asemansa että asiantuntijuutensa puolesta suhteessa lasten vanhempiin. Lastensuojelulaitoksen työntekijän ammatillisuuden kannalta on tärkeää tunnistaa vallan läsnäolo ja sen puute sekä tiedostaa vallan epätasapaino. Lastensuojelulaitoksessa tehtävä lastensuojelutyö edellyttää työntekijältä eettistä pohdintaa ja puuttumista lapsen etuun, vanhempien oikeuksiin sekä työntekijän velvollisuuksiin. Lastensuojelulaitoksessa vanhempien rinnalle tai tilalle lapsen päivittäisestä hyvinvoinnista tulee huolehtimaan ja hyvää lapsuutta määrittämään institutionaalisen velvoitteen mukaisesti tulleet lastensuojelulaitoksen työntekijät. Osa lastensuojelutyötä lastensuojelulaitoksessa on sen määrittäminen, mikä on lapsen hyvinvointia eteenpäin vievää ja mikä lapsen hyvinvointia vaarantavaa. (Laakso 2012, 25–26, 41.)

Lastensuojelulaitoksissa tapahtuvaan työskentelyyn liittyy monia haasteita. Talentian ja lastensuojeluliiton tekemän tutkimuksen mukaan joka kolmas lastensuojelulaitoksen ohjaaja kokee työ- ja toimintaympäristönsä turvattomaksi. Yleiseksi syyksi turvattomuuteen nimettiin aggressiiviset lapset ja nuoret. (Muuronen, Sariola & Varsa 2009, 31–32.) Työntekijältä odotetaan myös ahdistuksen sietämistä, sillä usein selvä näyttö päätösten tueksi puuttuu epämääräisissä tilanteissa (Laakso 2012, 42). Lastensuojelulaitoksessa tehtävä työ edellyttääkin, että lapsen etua katsotaan tilanne- ja yksilökohtaisesti (Hurting 2003, 189).

Hurtingin (2003, 189) mukaan lastensuojelussa tehtävä työ on sisällöltään väistämättä moraalitöitä, jonka tavoitteena on lasten hyvän etsiminen ja lisääminen. Tätä työtä on vaikea toteuttaa, elleivät keinot noudata logiikkaa, jota tehtävä edellyttää (Hurting 2003, 189). Sijoitettujen lasten kanssa työskentelyyn liittyy monia kirjoitettuja ja kirjoittamattomia näkemyksiä hyvästä kasvatuksesta, joiden keskeinen pyrkimys on suunnitelmallisuus, johdonmukaisuus ja tasavertaisuus. Sijaishuollossa työskentely edellyttää työntekijältä tilannekohtaista harkintaa, tilannetajua ja tilannetietoisuutta. (Eronen & Laakso 2017, 156).

3 TUTKIMUSKYSYMYKSET JA TUTKIMUSMENETELMÄ

Tässä luvussa käsitellään tutkimuskysymyksiä ja tutkimusmenetelmää. Aluksi avataan tutkimustehtävä, jonka jälkeen käsitellään narratiivista kirjallisuuskatsausta tutkimusmenetelmänä. Lopuksi avataan tutkimusaineistoa ja tiedonhakuprosessia.

3.1 Tutkimustehtävä

Tutkimuksia lastensuojelutyöstä löytyy paljon, erityisesti lasten, vanhempien ja sosiaalityöntekijöiden kokemuksia on tutkittu laajasti. Lastensuojelulaitoksessa työntekijöiden kokemuksista on vielä niukasti tutkimuksia. Tässä tutkielmassa tarkastellaan jo olemassa olevan tutkimuskirjallisuuden pohjalta, minkälaisia kokemuksia suomalaisten lastensuojelulaitosten työntekijöillä on työstään sekä työssään kohtaamista rajoitustilanteista. Tutkimustehtävänä on tutkia lastensuojelulaitosten työntekijöiden kokemuksia lastensuojelussa tehtävästä työstä sekä laitosten työntekijöiden kokemuksia työssä tapahtuvasta rajaamisesta ja rajoittamisesta. Tutkimus on rajattu käsittelemään lastensuojelulaitoksessa hoito- ja kasvatustehtävissä tehtävää työtä. Tutkimuskysymyksiä ovat:

1. Miten tutkimuksissa kuvataan lastensuojelulaitosten työntekijöiden kokemuksia käytännön työstä?
2. Millaisia rajoittamisen muotoja lastensuojelulaitoksissa käytetään?
3. Kuinka tutkimuksissa kuvataan työntekijöiden kokemusta lastensuojelulaitoksessa tapahtuvasta rajaamisesta?

Tutkimuskysymyksiin pyritään vastaamaan aiheesta löytyvän materiaalin avulla. Aikaisempia tieteellisiä tutkimuksia lastensuojelulaitoksen työntekijöiden kokemuksille työstään ei ole paljon, joten tästä syystä tässä tutkielmassa on sovellettu muita tutkimuksia ja teoreettista kirjallisuutta. Se, ettei lastensuojelulaitoksen työntekijöiden näkökulmasta tehtyä tutkimuskirjallisuutta juurikaan löydy, tai jos löytyy ei se tuolloin ole tutkimuksen pääkohteena, osoittaa aiheen ajankohtaisuuden ja tarpeen osoittaa aiheelle oma tutkimuksensa.

Tutkielman teoreettisena viitekehyksenä on lastensuojelutyön kuormittavuus. Tutkielmassa tarkastellaan lastensuojelutyön ominaispiirteitä lastensuojelulaitoksen työntekijän näkökulmasta, sekä sitä mikä tekee työstä kuormittavaa ja vaativaa. Tutkielman aineistoissa sijaishuollon hoito- ja kasvatustehtävissä työskentelevistä henkilöistä käytettiin erilaisia nimityksiä, joten lukemisen selkeyttämiseksi tässä tekstissä heistä puhutaan lastensuojelulaitoksen työntekijöinä.

Lastensuojelulaitoksen jokaisessa yksikössä täytyy olla vähintään seitsemän hoito- ja kasvatustehtävissä olevaa työntekijää ja on tärkeää, että henkilöstöllä on riittävä koulutus, kokemus ja ammattitaito tehtäväänsä (THL 2021). Lastensuojelulain (417/2007) 60 §:n mukaan lastensuojelulaitoksessa on oltava lasten ja nuorten tarvitsemaan hoitoon ja kasvatukseen nähden riittävä määrä sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetun lain (817/2015) 3 §:ssä tarkoitettuja sosiaalihuollon ammattihenkilöitä tai muuta henkilökuntaa. Lain (817/2015) mukaan sosiaalihuollossa voi työskennellä sekä lain nojalla ammattioikeuden saaneet laillistetut ammattihenkilöt että nimikesuojatut ammattihenkilöt, joilla on lain nojalla oikeus käyttää sosiaalihuollon ammattihenkilön ammattinimikettä. Laillistettuja sosiaalihuollon ammattihenkilöitä ovat sosiaalityöntekijä, sosionomi, geronomi ja kuntoutuksen ohjaaja. Nimikesuojattuja sosiaalihuollon ammattihenkilöitä ovat lähihoitaja, kodinhoitaja ja kehitysvammahoitaja. (Valvira 2021.) Tarkasteltaessa esimerkiksi valtionkoulukotien ohjaajien kelpoisuusvaatimuksia, määräaikaisiin ohjaajan virkoihin edellytettiin soveltuvaa ammattikorkeakoulututkintoa tai perustutkintoa, vakinaisiin taas soveltuvaa ammattikorkeakoulututkintoa, joista esimerkkeinä oli mainittu sosionomi, sairaanhoitaja ja yhteisöpedagogi (Valtiolle.fi 2021a; Valtiolle.fi 2021b). Työntekijöiltä vaadittavaa koulutusala ja -tasoa ei näin ollen ole tarkemmin määritelty (Laakso 2009, 44).

3.2 Narratiivinen kirjallisuuskatsaus tutkimusmenetelmänä

Salminen (2011, 4, 6) määrittelee kirjallisuuskatsauksen metodiksi ja tutkimustekniikaksi, jolla tutkitaan jo tehtyä tutkimusta. Toisin sanoen tutkitaan tutkimusta ja kootaan tutkimuksien tuloksia, jotka ovat perustana uusille tutkimustuloksille. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus on yksi yleisimmin käytetty kirjallisuuskatsaustyypeistä, ja sitä voi luonnehtia yleiskatsaukseksi ilman tiukkoja ja tarkkoja sääntöjä. Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa tutkimuskysymykset ovat väljempää ja

tutkittavaa ilmiötä pyritään kuvaamaan laaja-alaisesti. Muut kirjallisuuskatsauksen tyypit ovat systemaattinen kirjallisuusanalyysi ja meta-analyysi.

Kuvailevaan kirjallisuuskatsaukseen liittyy kaksi erilaista orientaatiota; narratiivinen ja integroiva katsaus. Narratiivinen kirjallisuuskatsaus on metodisesti kevyin kirjallisuuskatsauksen muoto, sillä sen avulla pystytään antamaan laaja kuva käsiteltävästä aiheesta tai kuvaillaan käsiteltävän aiheen kehityskulkua ja historiaa. Lisäksi narratiivinen katsausmenetelmä saattaa sisältää heikkouksia, sillä se ei välttämättä ota kantaa valitun materiaalin luotettavuuteen tai valikoitumiseen (Suhonen, Axelin & Stolt 2016, 9). Integroiva kirjallisuuskatsaus taas kuvaa tutkittavaa ilmiötä mahdollisimman monipuolisesti, ja sen tarkoitus on tuottaa uutta tietoa jo tutkitusta aiheesta. Verrattuna esimerkiksi systemaattiseen kirjallisuuskatsaukseen, ei integroiva kirjallisuuskatsaus valikoi tai seulo tutkimusaineistoa yhtä tarkasti, vaan tutkittavasta aiheesta on mahdollista kerätä isompi otos. (Salminen 2011, 6–8.)

Tutkielman kirjallisuuskatsaukseksi valikoitui narratiivinen kirjallisuuskatsaus. Kirjallisuuskatsauksen valintaan vaikutti tutkimusaineiston laajuus. Narratiivisessa kirjallisuuskatsauksessa läpikäytävä aineisto voi olla suppea, ja se on tutkimusmetodina väljä. Narratiivisessa kirjallisuuskatsauksessa tutkimusaineisto ei ole käynyt läpi erityisen systemaattista seulaa, ja sen tarkoituksena on tiivistää aikaisempia tutkimuksia sekä luoda niistä johtopäätöksiä. Tutkimusmetodina narratiivista tutkimustekniikkaa on käytetty ajantasaistamaan tietoa; sen avulla pystytään tuottamaan ajankohtaista tietoa, jota ei aina muun tieteellisen kirjallisuuden avulla pystytä tuottamaan. (Salminen 2011, 7).

3.3 Tutkimusaineisto

Tutkielmaan valitut aineistot käsittävät yhden väitöskirjan, seitsemän pro gradu -tutkielmaa, kaksi artikkelia sekä yhden raportin. Koska tutkittavasta aiheesta ei ole juurikaan tieteellisiä tutkimuksia, päädyttiin tutkielmassa käyttämään myös pro gradu - tutkielmia. Näin ollen tutkimuksessa on hyvä tiedostaa, ettei kaikki tutkimukset ole vertaisarvioituja, ja tämä voi vaikuttaa tulosten luotettavuuteen.

Lastensuojelulaitoksen työntekijöiden näkökulmasta tehtyjä tutkimuksia oli vaikea löytää useita. Tutkimuksia haettiin lastensuojeluun, lastensuojelulaitosten työntekijöihin ja rajoitustoimenpiteisiin liittyen. Aineistoa haettiin tiedonhakupalvelu Finnasta, Jyväskylän yliopiston kirjaston sähköisestä tietokannasta JYKDOK:ista sekä Google Scholarista. Hakuja suoritettiin yhdistämällä termejä 'lastensuojelu', 'sijaishuolto', 'ohjaaja', 'rajoitustoimenpide', 'child protection', 'foster care', 'instructor' sekä 'restriction measure'. Haun ulkopuolelle jätettiin ammattikorkeakoulujen opinnäytetyöt sekä kandidaatintutkielmat. Lisäksi ulkopuolelle jätettiin tutkimukset, jotka käsittelivät lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kokemuksia työstään sekä tutkimukset, jotka käsittelivät lastensuojelulaitoksissa tehtävää työtä lasten tai näiden vanhempien näkökulmasta.

Laakso (2009) tutkii väitöskirjassaan lastenkodissa tehtävää työtä ja sen arkea. Tutkimuksen aineisto koostuu kahdessa lastenkodissa tehdyistä havaintomuistiinpanoista sekä työntekijöiden haastatteluista. Laakso määrittää lastenkodissa tehtävän työn sekä henkilökohtaiseksi että julkiseksi, sillä elämä laitoksessa on siellä asuvien lasten arkea, mutta samaan aikaan myös viranomaiset puuttuvat tähän henkilökohtaiseen yksityisyyteen. Tutkimuksen näkökulma painottuu työntekijöiden käsitykseen työstään. Tutkimuksessa on kuultu työntekijöiden selostuksia ja näkemyksiä lastenkotityöstä sekä haastateltu työntekijöitä. Laakson mukaan lastenkotityössä valta on läsnä lapsen ja työntekijän välisessä suhteessa. Ei pelkästään erityistoimenpiteissä, vaan myös arkisemmissä ja toistuvissa kohtaamisissa. (Laakso 2009, 258.)

Yleisesti rajoittamisen muotoja lastensuojelulaitoksen työssä käydään läpi useissa tutkimuksissa. Ahlskog (2017) tutkii rajoittamista sijaishuoltolaitoksessa lapsen itsemääräämisoikeuden näkökulmasta, sekä sitä miten lastensuojelulain mukaisia rajoitustoimenpiteitä on oikeus käyttää. Pihlajanmäki (2017) taas tutkii lastensuojelulaitosten sääntöjä eli virallisesti laitosten omia käytäntöjä ja menettelytapoja, joita sekä lasten että aikuisten toivotaan noudattavan yhteisen viihtyvyyden ja turvallisuuden saavuttamiseksi. Tarkkinen ja Forsberg (2013) sekä Koskela (2013) tutkivat rajoitustoimenpiteiden määriä, käyttötilanteita, perusteluita sekä niiden käytön logiikkaa. Remahl (2018), Kekoni, Kitinoja ja Pösö (2008) sekä Tarvainen ja Kekoni (2015) ovat puolestaan tutkineet erityistä huolenpitoa koulukodeissa, joka luetaan mukaan lastensuojelulain mahdollistamiin rajoituskäytäntöihin.

Lastensuojelulaitoksien arjessa tapahtuvaa rajaamista työntekijöiden näkökulmasta tutkivat Nurmela (2013), Valtonen (2018) ja Korkka (2019) pro gradu -tutkielmissaan. Tutkimuksissa haastateltiin, havainnoitiin, tutkittiin laitosten käytäntöjä sekä analysoitiin työntekijöiden omia kirjoitelmia työstään ja sen sisältämästä rajaamisesta. Tutkimuksissa käsiteltiin lastensuojelulaitosten työntekijöiden kokemusta lastensuojelulaista ja sen vaikutuksesta heidän työhönsä, sekä työntekijöiden keinottomuuden tunnetta puuttua haastaviin tilanteisiin. Lisäksi tutkimusten avulla kuvataan, mitä työntekijä kokee ennen rajoittamista, rajoittamisen aikana ja rajoittamisen jälkeen sekä tuodaan esille lastensuojelutyön fyysisistä ja psyykkistä vaativuutta.

4 LASTENSUOJELULAITOKSEN TYÖNTEKIJÖIDEN KOKEMUKSIA LASTENSUOJELUTYÖN KUORMITTAVUUDESTA

Tässä luvussa käydään läpi tutkimusaineistojen vastauksia tutkimuskysymyksiin. Ensimmäisessä luvussa kuvataan lastensuojelulaitosten työntekijöiden kokemuksia käytännön työstä. Toisessa luvussa avataan rajoittamisen muotoja lastensuojelulaitoksissa. Kolmannessa luvussa kuvataan työntekijöiden kokemuksia lastensuojelulaitoksessa tapahtuvasta rajaamisesta. Tutkimustuloksia tarkastellaan myös lastensuojelutyön kuormittavuuden viitekehystä.

4.1 Lastensuojelun työntekijöiden kokemukset käytännön työstä

Laakso (2009) toteaa lastensuojelulaitoksessa tapahtuvan työn olevan konkreettista arjen pyörittämistä, johon liittyy elämän yllätyksellisyys ja pahan läsnäolo. Työssä suhde lapsiin voi kestää ajallisesti vuosia, ja suhde voi muodostua läheiseksi ja henkilökohtaiseksi. Työssä korostuu tilanneherkkyys ja tilannetaju, sillä työtä tehdään sekä lasten että heidän vanhempiansa kanssa. Työntekijät kuvasivat työtään näkymättömäksi, sellaiseksi työksi, josta ulkopuolisille kertominen koetaan vaikeaksi sen samanaikaisen tavallisuuden ja erityisyyden takia. (Laakso 2009, 261, 263.)

Työntekijät korostivat suhdetyön merkitystä lastensuojelussa. Työntekijöiden mukaan lasten käytökseen vaikuttivat aikaisemmat kokemukset, esimerkiksi sellaiset, jotka olivat horjuttaneet heidän luottamustaan aikuisiin. Suhteen muodostaminen aikuisiin voi tuolloin olla haastavaa ja luottamuksen rakentumisen hidasta. Työntekijät kokivat, että lapset testasivat usein työntekijöiden luottamusta vihan, pettymyksen ja suuttumuksen kautta. Suhdetyön lisäksi työntekijät kuvasivat työntekijäkohtaisuutta; työntekijän oma joustavuus vaikutti tilanteisiin ja niiden rauhoittumiseen lastensuojelulaitoksessa. Työntekijät kokivat, että siinä missä lasten tuli saada testata rajoja, tuli työntekijöiden voida saattaa tilanteet loppuun kärjistämättä niitä turhaan. (Laakso 2009, 154, 160–161, 172, 181.) Lastensuojelussa työskentely vaatii siis työntekijältä hyvää kykyä lukea tilanteita, ennakoida niitä ja asettaa rajoja. Samaan aikaan kun työntekijän tulee puuttua tilanteisiin, vaikuttaa näihin myös paljon se, miten niihin puututaan. Lisäksi tähän vaikuttaa paljon se, minkälainen suhde työntekijällä ja lapsella on. Lapsi voi ottaa rajausta vastaan toiselta työntekijältä paremmin kuin toiselta ja tähän voi vaikuttaa myös työntekijästä riippumattomat asiat kuten sukupuoli.

Työntekijät kuvasivat suhdetyötä lasten vanhempien kanssa eri tavoin. Työntekijät tahtoivat viestittää vanhemmille oletuksen ja halun pitää heidät mukana lapsen arkisissa asioissa sijoituksesta huolimatta, korostaa vanhemmuuden merkitystä lapsilleen ja palauttaa valtaa päättää lapsen arkisista asioista. Työntekijät pyrkivät luottamukseen ja kumppanuustyöskentelyyn vanhempien kanssa, kuvaillen sitä ”inhimilliseksi myötäelämiseksi”, “ei-virkamiesmäiseksi”, “arkiseksi konkreettisuudeksi” sekä “henkilökohtaista kokemuksellisuutta hyödyntäväksi”. (Laakso 2009, 193 203, 211, 217.)

Toisaalta taas työntekijät nostivat esiin vanhempien kanssa tehtävän työn haasteita; vanhemmat haastavat työntekijöitä erinäisin keinoin. Työntekijöitä saatettiin vaatia ottamaan kantaa toisten viranomaisten toimintaan tai vanhemmat saattoivat kritisoida yksittäisen työntekijän tapaa työskennellä. Perheen asioihin puututtaessa nousi esiin varovaisuus, neuvottomuus ja vastuun problematiikka. Lastensuojelutyön tekemisen koettiin vaativan tasapainoilua vanhemman ja lapsen välisen suhteen tukemisen ja lapsen suojelutehtävän välillä. (Laakso 2009, 195–196, 215, 222–223.) Työntekijän yrittäessä rakentaa lapsen vanhemman kanssa kumppanuussuhdetta, voi se joutua koetukselle vanhempien haastaessa ja kyseenalaistaessa työntekijöitä ja heidän toimintaansa. Siinä missä lapsen käytös voi olla työntekijää kohtaan haastavaa, voi sitä olla myös vanhempien käytös.

Tutkimuksissa tuotiin usein esiin työhön liittyviä tunteita. Työntekijät kertoivat kokevansa töissään ristiriitaisia ja sekavia tunteita, hämillään oloa ja neuvottomuutta. Työssä kuvattiin tapahtuvan useita sellaisia yllättäviä tilanteita, joissa työntekijä ”tietää” voivansa kohdata ”melkein mitä vain”, kuitenkin voimatta ennakoida mitä tuleman pitää. Työssä tasapainoiltiin epäonnistumisen kokemusten, nimittelyn, haukkumisen, väkivallan uhan, lasten ja vanhempien pahan olon sekä oman elämän ja lastenkotityön välillä. Erityisen hankaliksi koettiin tilanteet, jotka tulivat töissä eteen yllättäen ja vaativat nopean ratkaisun. Työntekijät kertoivat erilaisten tunnepitoisten tilanteiden ja tapahtumien työstämisen vievän aikaa; tapahtuma ei ole ohi työntekijän osalta akuutin tilanteen päättyessä, vaan työntekijät työstävät tapahtumia, tehtyjä päätöksiä, omaa toimintaa, ammatillista riittävyttä ja tunteitaan. Työntekijöillä mieli saattoi jäädä viipymään pitkään ja vahvasti tapahtuneessa tilanteessa, vaikka nämä olisivat olleet jo fyysisesti muualla, esimerkiksi kotona. Erilaiset tilanteet saivat työntekijät pohtimaan myös ääneen, miksi he tällaista työtä tekevät; mitä järkeä on olla esimerkiksi sylkemisen ja potkimisen kohteena. (Laakso 2009, 226, 244–245, 247, 250.)

Tunteet liittyivät vahvasti myös laitoksessa asuviin lapsiin. Työssä lasten tilanteet saattoivat aiheuttaa työntekijöissä surua ja liikutusta, mutta myös lasten kanssa muodostunut tunnesuhde herätti tunteita. Työntekijät kuvasivat tunnesuhteita lapsiin erilaisina; toisista tuli työntekijöille läheisiä, toisista etäisiä ja lapsi saattoi jopa herättää työntekijöissä paljon negatiivisia tunteita. Negatiivisiin tunteisiin liitettiin lapsen hankala käytös työntekijää kohtaan, esimerkiksi loukkaukset, uhkaukset, haistattelu ja väkivallalla uhkaaminen. Työntekijät nostivat esiin ymmärryksen lasten käytöksen taakse mutta korostivat, ettei se tee työntekijöistä immuunina loukkauksille tai solvauksille. Työntekijöiden mukaan kyse on työntekijää kuormittavista eettisistä kysymyksistä, jotka liittyvät työntekijän omaan toimintaan, oikeuksiin ja rajoihin. Kuormitus näkyi työntekijöiden tavassa puhua rajaamisesta; työntekijät käyttivät verbiä ‘joutuu’ - joutuu komentamaan, joutuu menemään tilanteissa aika pitkälle lasten kanssa ja joutuu sanomaan. Ristiriitaiset tilanteet, komentaminen ja kieltäminen koettiin työksi, jonka mielellään siirtäisi jonkun muun tehtäväksi. Lastenkotityöhön nähtiin liittyvän tasapainoilu erilaisten tunteiden kanssa. (Laakso 2009, 228, 231, 235, 237, 241.)

Lastensuojelussa tehtävä työ näyttäytyy jatkuvana valveillaolona, tilanteenlukuna ja herkkyytenä. Työ on vahvasti tunteisiin sidonnaista, sillä kaiken keskiössä on lapsi ja mahdollisesti myös tämän vanhemmat. Työntekijä kohtaa päivittäin häneen kohdistettuja tunteita laidasta laitaan, lämpimästä

raivoon, ja kaiken sen keskellä työntekijän itsensä tulee pystyä pitämään omat tunteensa kurissa ja olla ammatillinen. Lastensuojelun työntekijät kuvasivat voivansa kohdata päivän aikana mitä tahansa; yllättäviä tunteita, lapsen raivoa, vanhempien kritiikkiä tai fyysistä väkivaltaa. Työntekijän jatkuva valmiustila voi kuluttaa voimavaroja, jos työssä joutuu olemaan varpaillaan ja pelkäämään.

Lastensuojelulaitoksessa tehtävälle työlle ominaispiirteenä voisi pitää suhdetyön lisäksi myös tunnetyön, joka väkisin kuuluu osaksi työntekijän jokaista työvuoroa. Työn kuormittavuuden näkökulmasta työntekijä kokee työssään paljon kuormittavia tekijöitä, sillä työntekijöiden kertomuksissa ilmeni kaikki työtä kuormittavat tekijät; kiire, työn paljous, erilaiset häiriötekijät, sekä fyysistä että psyykkistä energiaa kuluttavat asiat (Ahola yms. 2010, 30.) Erytisen haastavaksi ja henkisesti kuormittavaksi työntekijät kuvasivat lasten rajaamista ja negatiivisten tunteiden sietämistä. Yllättävien tilanteiden kerrottiin jäävän mieleen pyörimään vapaa-ajallakin, mikä kertoo siitä etteivät työntekijät välttämättä palaudu työstä vapaa-ajallaan, joka taas aiheuttaa lisää kuormittuneisuutta.

4.2 Rajoittamisen muodot lastensuojelulaitoksissa

Lastensuojelulaitosten sääntöjä tutkittaessa todettiin, etteivät laitoksen säännöt juuri eroa keskiverto perheen säännöistä. Lastensuojelulaitoksen arjessa lapsille pyritään luomaan säännöllinen ja ennustettava päivärytmi, sillä useille lapsille normaali joka päivä samana toistuva arki on jo itsessään kuntouttavaa. Suurin osa säännöistä oli kohdistettu lapsen käytökseen ja sen ohjaamiseen; lasta kehoitettiin hyvään hygieniaan, oman huoneen puhtaanapitoon ja yleisesti hyvään käytökseen. (Pihlajamäki 2017, 43, 47.) Lastensuojelulaitosten arkeen liittyy siis erilaiset, myös kodinomaiset, rajaamisen muodot. Lasten kanssa arjen eläminen laitosolosuhteissa vaatii yhteisiä pelisääntöjä ja keinoja pystyä puuttumaan tilanteisiin.

Tutkittaessa tuomioistuin- ja ylempien laillisuusvalvojien ratkaisuja sekä eri viranomaistahojen julkaisemia selvityksiä voidaan havaita Suomessa lastensuojelulaitosten rajoitustoimenpiteiden käytössä puutteita. Suurin ongelma on normaalien kasvatuskäytäntöjen ja lastensuojelulainmukaisten rajoitustoimenpiteiden erottaminen toisistaan, sillä useat rajoitustoimenpiteiksi rinnastettavat toimenpiteet ovat luonteeltaan sellaisia, joita voitaisiin normaaleissa kotioloissa käyttää huolelta lapsen kasvatuksena. Lastensuojelulaitoksissa työntekijöiden katsotaan käyttävän julkista valtaa, jolloin kotikasvatuksen tapaisten toimien nähdään viittaavaan lastensuojelulainmukaiseen lapsen

itseään rajoittamiseen. Tuolloin vaaditaan myös laissa määriteltyjen rajoitusedellytysten täyttymistä, virallisen päätöksen laatimista sekä lapsen edun määrittelyä. (Ahlskog 2017, 97–98.) Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että kotona vanhemmilla on oikeus ottaa lapselta päihdyttävät tuotteet pois normaaleihin kasvatuskäytäntöihin vedoten, mutta lastensuojelulaitoksessa työntekijä joutuu ensin todentamaan, että on syytä epäillä nuorella olevan päihdyttäviä aineita, jonka jälkeen hän voi perustellusti tehdä lastensuojelulain mukaisen rajoitustoimenpiteen päihdyttävien aineiden haltuunotosta. Vaikka lastensuojelulaitoksen työntekijöillä on vanhempien velvollisuudet, on heillä myös työntekijöiden vastuu.

Rajoitustoimenpideasiakirjoissa rajoittamista perustellaan lapsen hoidon ja huolenpidon kannalta välttämättömänä. Rajoitustoimenpiteisiin tulee kirjata niiden kesto, perustelut, toteutustavat, läsnäolijat, päätöksentekijät, mahdolliset erityiset syyt, lapsen kuuleminen ja mielipide sekä toimenpiteen vaikutus hoito- ja kasvatussuunnitelmaan (Tarkkinen & Forsberg 2013, 662). Usein rajoitustoimenpiteet ovat myös yhteydessä toisiinsa. Esimerkiksi aineiden ja esineiden haltuunottoa perustellaan usein tilojen tai lähetysten tarkastamisen yhteydessä löytyneillä haltuun otettavilla aineilla tai esineillä. (Koskela 2013, 65, 69.)

Tutkimuksessa eniten käytettyjä rajoitustoimenpiteen muotoja olivat omaisuuden ja lähetysten tarkastelu sekä kiinnipitäminen. Rajoitustoimenpiteiden käyttötilanteista kolme neljäsosaa (78,4 prosenttia) liittyi päihteiden käyttöön, karkaamiseen ja tupakointiin. Rajoittamistoimenpiteiden käyttöä oikeutetaan asiakirjoissa vaikuttamisen keinoin; vetoamalla asiantuntijoihin, määriin, käyttämällä vahvoja ilmaisuja tai hyväksyttävyyttä perustelemalla erilaisin oikeuttamisen keinoin. Rajoitustoimenpidekirjauksista on luettavissa epäsuoria ja lapsen työntekijään kohdistamia tunteita, kuten raivoa, pettymystä, suuttumusta ja uhmaa sekä työntekijöiden käyttämiä rauhoittamiskeinoja usein nopeasti syntyneessä tilanteessa. Myös Ahlskog (2017, 69) mainitsee tutkimuksessaan osan rajoitustoimenpiteisiin johtaneista tilanteista olleen sellaisia, että ne vaativat rajoitustoimenpiteeseen turvautumista välittömästi. Rajoitustoimenpiteet voidaankin nähdä haastavina päätöksentekotilanteina, joissa rooli auttajana on ristiriidassa kontrollon kanssa; se vaatii laillisuuden punnintaa ja ammatillista harkintaa. Suojelullisesta näkökulmasta rajoitustoimenpiteet ja niihin liittyvä vallankäyttö voidaan nähdä ennen kaikkea aikuisten vastuunkantona lapsen hyvinvoinnista. (Tarkkinen & Forsberg 2013, 663–664, 666–668.)

Erityinen huolenpito on paitsi lastensuojelun hoitokäytäntö myös laissa määritelty rajoitustoimenpide, jolla puututaan lapsen perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen. Suhteessa muihin lastensuojelun rajoittaviin käytäntöihin on erityinen huolenpito pidempiaikaista, rajoittavaa ja totaalisesemmin sulkevaa (Kekoni, Kitinoja, Pösö 2008, 26). Se on sekä toimijuuksiltaan ja valtasuhteiltaan että tilallisilta merkityksiltään erityinen hoivan ja huolenpidon käytäntö niin lastensuojelussa kuin laajemmin yhteiskunnallistettuna hoivan käytäntönä. (Tarvainen & Kekoni 2015, 173, 179.) Vuonna 2008 valtion koulukodeissa käyttöön otettu suljettu hoitomuoto toteuttaa lapsen oikeuksia rajoittamalla niitä ja vastaa rajoittamalla lapsen tarpeisiin. Erityisen huolenpidon jakson tavoitteena on selkeyttää ja pysäyttää lapsen kriisiytynyt tilanne, jonka taustalla ovat pääsääntöisesti lapsen käytös- ja päihdeongelmat sekä karkailu. Käytännössä aikuisen jatkuva läsnäolo ja saatavuus ovat erityisen huolenpidon keskeisin menetelmä. Lisäksi jaksolla työntekijät asettavat lapsille kasvatuksellisia rajoja sekä antavat säännöllisen arjen struktuurin. (Kekoni, Kitinoja & Pösö 2008; Remahl 2018, 64, 66–67, 69).

Lastensuojelulaissa (417/2007) määritellään tarkat edellytykset lain mukaiselle rajoitustoimenpiteen käyttämiselle, mutta jossain määrin voidaan pitää työntekijäkohtaisena, miten lakia tulkitaan ja nähdäänkö kriteereiden täytyvän. Työntekijä käyttää omaa harkintaansa ennen rajoitustoimenpiteen käyttämistä tai käyttämättä jättämistä, esimerkiksi tulkitessaan lapsen päihtymistilaa tai havainnoidessaan tilanteen uhkaavuutta. Tähän liittyy myös työntekijän rohkeus tehdä päätös rajoitustoimenpiteestä; jos työntekijällä on paljon kokemusta rajoitustoimenpiteiden käyttämisestä voi hän tehdä sen matalammalla kynnyksellä kuin työntekijä, jolla ei juuri ole kokemusta rajoitustoimenpiteistä. Toisaalta kokematon työntekijä voi myös käyttää rajoitustoimenpiteitä herkemmin, koska ei saa tulkita tilanteita tai ratkaista niitä muulla keinoin.

Rajoitustoimenpiteen käyttämistä harkitessaan joutuu työntekijä ristiriitaiseen rooliin auttajana lasta kohtaan; työntekijän on mietittävä lapsen etua ja päätettävä joskus nopeastikin mikä on lapsen etu. Lastensuojelutyölle ominaista on päätösten tekeminen lapsen edun mukaisesti, työntekijän omaa harkintaa käyttäen. Päätösvastuu on samaan aikaan myös kuormittavaa, sillä rajojen asettaminen ja rajoitustoimenpiteestä päättäminen ovat vastuullista ja henkisesti kuormittavaa sen negatiivisen leiman takia.

4.3 Työntekijöiden kokemukset työssä tapahtuvasta rajaamisesta

Tutkimusaineistoissa lastensuojelulaitoksissa tapahtuvaa rajaamiskulttuuria kuvattiin erilaisin sanakäntein. Laakso (2009, 237) kuvasi työntekijöiden kuormittuneisuuden näkyvän tavassa, joilla he kuvasivat työssään rajaamista; sanamuotona käytettiin ”joutuu rajaamaan”. Nurmelan (2013, 69–70) tutkimuksessa rajaamista kuvattiin välttämättömäksi, pakoksi, viimesijaiseksi ja työllistäväksi. Rajaaminen nähtiin rajojen asettamisena, opetuksena ja opettamisena (Nurmela 2013, 68). Erityisesti lastensuojelulaitoksessa työskentelevät sijaiset nostivat esille kokemansa rajaamiskulttuurin epäreiluuden; heillä ei ollut mahdollista soveltaa laitoksen sääntöjä, joten he kokivat joutuvansa vastaanottamaan kovimman vastarinnan lapsilta (Nurmela 2013, 60–61). Rajaamisen epämiellyttävyyteen liittyy negatiivinen leima, sillä rajoja asettava ja niistä kiinnipitävä työntekijä voidaan lasten osalta leimata ärsyttäväksi työntekijäksi. Tällaisessa tilanteessa työntekijä voi kohdata lapsilta erilaista käytöstä verrattuna työntekijään, joka ei aseta rajoja tai valvo niiden noudattamista.

Valtosen (2018, 50–51) mukaan työntekijöiden kokemukseen rajoitustoimenpiteistä vaikutti ennakointi, tilanteiden purku, työntekijän motiivi, kokemuksen fyysisyys, turvallisuus, yhteistyö ja hyvinvointi, työntekijän soveltuvuus alalle, rajoittamisen arkisuus, hoidollisuus, koulutus, vuorovaikutussuhteet, dokumentointi sekä resurssit. Rajoitustoimenpiteillä koettiin turvattavan sekä lapsen että muiden ihmisten turvallisuus (Valtonen 2018, 54). Riippuen rajoitustoimenpiteiden käytön arkipäiväisyydestä, vaikutti se työntekijöiden kokemaan varmuuteen niiden tekemisestä; harvoin rajoitustoimenpiteitä tehneet työntekijät kokivat niiden tekemisen pelottavaksi ja loukkaavaksi tavaksi puuttua asioiden kulkuun (Nurmela 2013, 43–45). Paremmiin rajoitustoimenpiteisiin hallitsevat työntekijät taas kokivat rajoittamisen työvälineeksi, joka mahdollisti viimesijaisen keinon puuttua lapsen olemiseen ja tekemiseen lapsen edun mukaisesti (Nurmela 2013, 46). Lastensuojelulaitoksissa ei voi sanoa olevan yhtä oikeaa tapaa rajata ja rajoittaa, sillä kaikki riippuu sekä työntekijästä että lapsesta; kuinka työntekijä tilanteen hallitsee ja miten nuori tähän reagoi.

Työntekijät kokivat vaikeaksi rajanvedon kasvatuksellisen rajaamisen ja lakiin perustuvan rajoittamisen välillä (Valtonen 2018, 51; Korkka 2019, 50). Kokemus rajoitustoimenpiteiden käyttämisestä vaihteli suuresti. Osa työntekijöistä koki, että lastensuojelulaitoksissa käytetään vieläkin rajoitustoimenpiteitä rangaistuksena, ikään kuin talon käytäntönä. Osa taas näki ne reiluna

tapana kontrolloida ja ohjata lasta. Tähän liitettiin myös arviointi kollegoiden soveltuvuudesta alalle, sillä jotkut työntekijät kritisoivat kollegoidensa työmetodeja rajaamisessa. (Valtonen 2018, 50–52.) Työntekijät kuvasivat kokeneensa välillä kollegoidensa rajaamisen ”kyseenalaisena”, eli työntekijät olisivat kokeneet toisenlaisen lähestymistavan paremmaksi rajaamisen sijasta (Nurmela 2013, 69). Kollegoiden työskentelyä arvosteltiin myös yleisesti kirjattujen sääntöjen noudattamisessa, sillä koettiin, että työntekijöiden sääntöjen ”soveltaminen” aiheutti sekaannusta, eripuraa ja tietämättömyyttä sekä aikuisten että lasten keskuudessa (Nurmela 2013, 47). Siinä missä lastensuojelutyö on suhdetyötä lasten ja heidän vanhempiansa kanssa, korostuu työssä myös työntekijöiden väliset suhteet. Luottamus kollegaa kohtaan on välttämätön työssä, johon liittyy jatkuva väkivallan uhka. Luottamus edellyttää työntekijöiden välistä avointa keskustelua työskentelytavoista ja erilaisuuden sietämistä sillä yhtä oikeaa keinoa tehdä suhde- ja tunnetyötä ei ole.

Tutkimuksissa nostettiin esiin työntekijöiden kokemus puutteellisista työkaluista lapsen rajaamiseen. Työntekijät pohtivat lastensuojelun tarpeellisuutta, sillä työntekijät kokivat, että vanhemmilla on kotonaan enemmän keinoja puuttua lapsen käytökseen kuin lastensuojelun ohjaajilla. Työntekijät kokevat, että lastensuojelulaitoksen lapset ovat oppineet käyttämään tämänhetkistä lastensuojelun tilannetta hyväkseen. Lapset ovat tietoisia oikeuksistaan ja siitä, ettei heidän toimintaansa voi aina rajata. Työntekijöiden mukaan on kyseenalaista, että lapsella olisi vain oikeuksia muttei rajoja, vedoten lapsen etuun. Työntekijät nostivat myös esiin huolensa siitä, että tämänhetkinen tilanne voi nuorten osalta johtaa anarkiaan. (Korkka 2019, 42,44, 46–47.) Lasten tiedostaessa omat oikeutensa voivat he haastaa työntekijöitä sanallisesti enenevässä määrin; sanallisen vastakkainasettelun lisääntyessä työntekijän tulee olla valmis perustelemaan ratkaisujaan ja rajaamistaan. Myös jatkuvan haastamisen kohteena oleminen voi kuormittaa työntekijää, sillä haastaessa kyseenalaistetaan työntekijän tapa toimia ja tehdä työtään.

Lastensuojelulain tarkoituksenmukaisuutta kyseenalaistettiin, sillä työntekijät eivät koe lain vastaavan tarpeeseen erityisesti haastavampien nuorten kohdalla; työntekijät korostivat, ettei pienen lapsen ja lähes täysi-ikäisen lapsen rajoittaminen ole samanlaista (Korkka 2019, 49). Työnteko koettiin myös haasteelliseksi rajoitustoimenpiteiden käytön kyseenalaistamisen myötä (Korkka 2019, 56). Työntekijöiden mukaan lastensuojelun laitosmaailma näyttäytyy aikapommina, joka tikittää sitä

kohti, että lasten oikeuksien lisääminen ja aikuisten vastuun ja velvollisuuksien poistaminen johtavat kaaokseen (Korkka 2019, 61).

Tutkimuksissa ilmeni, että työssä tapahtuva rajaaminen kuluttaa työntekijöiden jaksamista. Työntekijät olivat asennoituneet, että työssä saattaa tulla fyysisiä vammoja, mutta turvattomuuden tunne aiheutti työntekijöissä epävarmuutta, ahdistusta ja pelkoa (Valtonen 2018, 53–54). Työntekijät kuvasivat kokevansa työssä henkistä ja fyysistä väkivaltaa, jolloin työssä joutuu olemaan koko ajan ”varpaillaan”. Työntekijät toivat esiin, että lasten huonoa käytöstä joutuu ottamaan vastaan ja keinot puuttua siihen ovat vähäiset. Työntekijät kertoivat olevansa väsyneitä tilanteeseen ja lastensuojelussa työskentelyyn. (Korkka 2019, 50–52).

Lastensuojelutyölle ominaista on rajaaminen ja rajojen asettaminen. Työtä värittää fyysisen ja henkisen väkivallan jatkuva läsnäolo, joka kuormittaa työntekijöitä merkittävästi. Työn kuormittavuuden näkökulmasta voisi ajatella, että lastensuojelutyössä rajaaminen ja rajojen asettaminen ovat työssä eniten työntekijän jaksamiseen vaikuttavia tekijöitä. Jos työntekijä ei koe, että hänellä on tarpeelliset keinot vaikuttaa lapsen uhkaavaan käytökseen, joutuu hän työssään kokemaan uhkaa koko ajan. Myös rajaamisen vaikeus vaikuttaa työntekijän kokemukseen rajaamisesta; nykypäivänä lasten ollessa enemmän tietoisia asemastaan ja oikeuksistaan eivät he välttämättä ota työntekijän rajaamista vastaan, ja työntekijä saattaa epäröidä rajaamista. Lastensuojelun laitosmaailma kuvataan aikapommina, jonka pelätään joutuvan kaaokseen lasten oikeuksien lisääntyttyä. Tämä itsessään on suuri riski, sillä lastensuojelulaitoksessa olevien lasten elämä on usein ollut ennen huostaanottoon päätymistä rajatonta, ja rajoja tarvitaan.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Viime vuosien aikana lastensuojelun tilanteesta on käyty paljon julkista keskustelua. Aihe liikuttaa, sillä lastensuojelussa lapset ovat nimensä mukaisesti suojelua tarvitsevia. Julkinen keskustelu on kohdistunut lasten oikeuksien polkemiseen, eikä keskustelussa ole tuotu esille arjen työtä tekevien lastensuojelun sijaishuollossa työskentelevien ohjaajien näkemystä (Korkka 2019). Lastensuojelulaitoksessa lapsen päivittäinen huolenpito on pääosin työntekijöiden vastuulla, jolloin työntekijöillä on paljon arkista valtaa suhteessa lapsiin (Laakso 234). Tästä syystä työntekijöiden kokemusta työstään on syytä tutkia, jotta lastensuojelulaitoksissa tehtävää työtä voi tosiasiallisesti ymmärtää.

Lastensuojelutyön vaativuutta on tutkittu erityisesti sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta laajasti, ja työn on todettu aiheuttavan työntekijöille runsaasti eettistä ja psyykkistä kuormitusta sekä huomattavasti korkeampaa riskiä loppuun palamiseen ja sekundaaritraumatisoitumiseen (Baldschun 2018; Kananoja & Ruuskanen 2019, 24). Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kokiessa suurta kuormittuneisuutta työssään, ei voi sivuuttaa lastensuojelulaitoksissa työskentelevien kokemusta työstään ja sen ominaispiirteistä. Työstä vaativaa ja kuormittavaa tekevät esimerkiksi kiire, työn paljous, psyykkisyys, fyysisyys sekä erilaiset häiriötekijät (Ahola ym. 2010, 31).

Katsauksen aineistossa lastensuojelulaitoksen työntekijät kuvasivat lastensuojelutyön ominaispiirteitä. Työssä tärkeänä kuvattiin kykyä lukea ja tulkita tilanteita, ennakoida niitä ja asettaa rajoja. Lastensuojelulaitoksessa tehtävää työtä kuvattiin ominaispiirteiltään kuormittavana tunne- ja suhdetyönä, johon liittyy vahvasti rajojen asettaminen ja rajaaminen. Lastensuojelulaitoksessa työntekijä voi kohdata työssään tilanteita ja tunteita laidasta laitaan, jotka kuormittavat tätä ja vievät jaksamisen voimavaroja. Lastensuojelulaitoksessa tehtävässä työssä vahvat tunteet kuuluivat osaksi jokaista työvuoroa. Tunteet tulivat ilmi työntekijöiden kuvaamina suhteessa lapsiin ja näiden vanhempiin, reagoinnissa äkillisiin tilanteisiin ja työssä syntyneisiin negatiivisiin tunteisiin liittyen. Työssä kohdattavien tunteiden käsittely vaatii ammatillisuutta ja kykyä hallita omia tunteita. Katsauksen tulokset ovat yhdenmukaiset esimerkiksi Erosen & Laakson (2017, 156) kanssa, joiden

mukaan lastensuojelun sijaishuollossa työskentely edellyttää työntekijältä tilannekohtaista harkintaa, tilannetajua ja tilannetietoisuutta.

Lastensuojelulaitoksen arkea määrittivät kodinomaiset säännöt, sillä laitoksessa arjen eläminen vaatii yhteisiä pelisääntöjä ja keinoja pystyä puuttumaan tilanteisiin. Haastavana nähdään normaalien kasvatuskäytäntöjen ja lastensuojelulain mukaisten rajoitustoimenpiteiden käytön erottaminen toisistaan, jossa on vielä puutteita suomalaisissa lastensuojelulaitoksissa. Lastensuojelulain mukaisista rajoitustoimenpiteistä eniten käytettyjä lastensuojelulaitoksissa olivat omaisuuden ja lähetysten tarkastaminen sekä kiinnipitäminen (Tarkkinen & Forsberg 2013, 663). Lastensuojelulaitoksissa kolme neljäsosaa (78,4 prosenttia) rajoitustoimenpiteiden käyttötilanteista liittyi päihteiden käyttöön, karkaamiseen ja tupakointiin (Tarkkinen & Forsberg 2013, 664). Lastensuojelulainmukaisen rajoitustoimenpiteen täytäntöönpano on haastava päätöksentekotilanne, jossa työntekijä joutuu käyttämään omaa harkintakykyään tilanteen ratkaisemiseksi. Tällaisessa päätöksentekotilanteessa korostuu erityisesti työntekijän ammatillisuus ja tietoisuus lainsäädännöistä.

Lastensuojelulaitoksen työntekijät kuvasivat työssä tapahtuvaa rajaamista kuormittavana ja voimavaroja kuluttavana. Lastensuojelullinen tehtävä nähtiin mahdottomana, sillä lain puitteissa lapselle on työntekijöiden mukaan helpompi asettaa rajat kotona vanhempien toimesta kuin lastensuojelulaitoksessa työntekijän toimesta. Lisäksi työntekijät toivat esiin lastensuojelulain tarkoituksenmukaisuuden, sillä saman lain ei nähdä vastaavan sekä pienen lapsen että lähes täysi-ikäisen nuoren tarpeisiin. Keinojen puuttuminen korostuu, kun lapset ovat tänä päivänä yhä tietoisempia lastensuojelulaitoksien lainsäädännöstä ja omista oikeuksistaan. Työntekijät kantavat huolta lastensuojelun tilanteesta, sillä työkenttänä se nähdään tikittävänä aikapommina, jossa on vain ajan kysymys koska lapset nousevat vastarintaan työntekijöitä kohtaan. Työntekijöiden kokemana tilanne näyttäytyy niin, että lasten oikeuksia on lisätty ja työntekijöiden työkaluja vähennetty, vaikka itsessään näin ei ole. Lakia uudistamalla on tahdottu varmistaa lasten oikeuksien toteutuminen tarkentamalla ja tiukentamalla rajoittamisen keinoja lastensuojelussa. Rajoittamisen keinojen tarkentaminen ja tiukentaminen ovat tuoneet työntekijöille tunteen, ettei heillä ole keinoja puuttua lasten ongelmalliseen käytökseen, ja epävarmalle työntekijälle tämä voi nostaa kynnystä uskaltaa rajata lasta tämän edun mukaisesti.

Tutkimuksissa nousi esiin lastensuojelulaitoksissa tehtävän suhdetyön merkitys. Suhdetyönä lastensuojelussa tehtävä työ näyttyy niin lasten, tämän vanhempien kuin muiden työtä tekevien kanssa. Lastensuojelulaitoksen työntekijöiden mukaan lapsen käytökseen voivat vaikuttaa lapsen aikaisemmat kokemukset, jonka seurauksena lapset testaavat työntekijöitä haastavalla käytöksellä. Vastaava haastava käytös voi itsessään olla työntekijälle kuormittavaa, sillä lapsi voi esimerkiksi sanallisesti pyrkiä loukkaamaan työntekijää toistuvasti tai uhkailla tätä. Vaikka työntekijöiden tulee pystyä näkemään lapsen haastavan käytöksen taakse, voi se pidemmän päälle olla psyykkisesti raskasta ja työntekijää kuormittavaa. Työntekijän voi myös olla vaikea rajata lapsen vastaavaa haastavaa käytöstä.

Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta työtä on kuvattu psyykkisesti raskaaksi, sillä he vastaanottavat työssään asiakkaiden katkeruutta yhteiskunnan kontrollijärjestelmää kohtaan (Sosiaali- ja terveysministeriö 2006, 28). Katsauksen aineistoissa nousi samanlaisia viitteitä myös lastensuojelulaitosten työntekijöiden kokemuksista työssään. Lastensuojelulaitoksessa työntekijöiden näkökulmasta psyykkisesti raskasta on jatkuva rajaaminen, turvattomuuden tunne, varpaillaan olo, sekä fyysisen ja psyykkisen väkivallan uhka. (Korkka 2019, 50–52; Valtonen 2018, 53–54.) Lapsen aikaisemmat koetut kokemukset voivat heijastua lapsen käytöksessä itseään tai muita kohtaan (Ahlskog 2017), jolloin lapsi oman kasvun ja kehityksensä turvaamiseksi tarvitsee rajoja. Henkisesti raskasta työstä tekee rajaaminen, johon liittyy lasten negatiiviset tunteet ja lapsen työntekijään kohdistama huono kohtelu.

Lastensuojelulaitoksessa tehtävä hoito- ja kasvatustyö näyttyy tutkimusten perusteella henkisesti kuormittavalta ja turvattomalta. Samaan aikaan kun Rätty (2019) toteaa, ettei paluuta entiseen ole lastensuojelun rajoituskäytänteiden kannalta, tuovat lastensuojelulaitosten työntekijät ilmi jatkuvaa väkivallan uhkaa työssään ja keinottomuutta puuttua siihen. Tätä tutkielmaa kirjoittaessa julkisessa keskustelussa otettiin kantaa lastensuojelun tilanteeseen myös työntekijöiden näkökulmasta. Esimerkiksi Sosiaalialan korkeakoulutetut Talentia Oulun seutu ry otti kantaa mielipidekirjoituksellaan (Kaltio, Kivistö-Pyhtilä, Laine, Harju, Salmela & Pirttikangas 2021) lastensuojelun työntekijöiden ylikuormitukseen ja vaativassa lastensuojelussa kymmenen vuotta työskennellyt kirjoitti suojatun mielipidekirjoituksen Kymen Sanomien (2021) mielipidepalstalle.

”Lastensuojeluyksiköiden työntekijät kokevat toistuvasti työssään henkisen ja fyysisen väkivallan uhkaa. Lastensuojelun ohjaustehtävissä työskentelevät työntekijät kuvaavat jatkuvan kiireen, vaikeat asiakastilanteet ja yksin tehtävän työn riskitekijöinä. Työssä koettu turvattomuus on jatkuvasti läsnä.” (Kaltio ym. 2021)

”Yhteen aivan perustyövuoroon voi helpostikin sisältyä mittavaa nimittelyä. On täysin arkipäivää saman työvuoron aikana olla huora, lastenraiskaaja ja pahoinpitelijä. Rasistista puhumattakaan. Työvuorossa voi saman päivän aikana olla joko uhkauksia väkivallasta tai suoranaisia päälle käyntejä.” (Kymen Sanomat 2021)

Kyseiset mielipidekirjoitukset tukevat tutkimustuloksissa esille nousseita lastensuojelutyön ominaispiirteitä ja työn kuormittavuutta. Päättäjien ja käytännön työtä tekevien näkökulmat työstä eroavat merkittävästi toisistaan. Mielestäni tätä kehitystä voidaan pitää huolestuttavana. Julkisessa keskusteluissa esiin nousseita huolia lastensuojelun tulevaisuudesta ei tulisi sivuuttaa, vaan ottaa huomioon lastensuojelulain muutosehdotuksia laatiessa.

Tutkimus toteutettiin narratiivisena kirjallisuuskatsauksena, sillä sen avulla pystytään tuottamaan ajankohtaista tietoa aiheesta, josta ei ole riittävästi tieteellistä kirjallisuutta (Salminen 2011, 7). Tutkimustulosten luotettavuutta arvioitaessa on otettava huomioon, ettei kaikki katsauksen aineistot ole tieteellisiä tutkimuksia, jolloin tulokset voivat sisältää heikkouksia. Toisaalta taas tutkimustulokset osoittavat aiheen tutkittavuuden ja antavat aiheita jatkotutkimuksille; lastensuojelulaitoksen työntekijöiden kokema henkistä ja fyysistä väkivaltaa sekä lastensuojelulaitoksessa tapahtuvaa työtä olisi hyvä tutkia laajemmin, esimerkiksi laadullisen tutkimuksen kautta. Lisäksi aihetta voi lähestyä työnantajan näkökulmasta pohtien kuinka lastensuojelulaitoksen hoito- ja kasvatushenkilöstöä tuetaan työstä aiheutuneessa kuormituksessa. Ajattelenkin enemmän tämän tutkielmani avaavan suuntaa vastaavanlaiselle tutkimukselle tulevaisuudessa ja todentavan sen tarpeellisuuden.

LÄHTEET

- Ahlskog, S. 2017. Lapsen itsemääräämisoikeuden rajoittaminen sijaishuoltolaitoksessa. Pro gradu -tutkielma, Vaasan yliopisto.
https://osuva.uwasa.fi/bitstream/handle/10024/3538/osuva_7515.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
- Ahola, K., Hakola, T., Hopsu, L., Leino, T., Leskinen, T., Oksa, J., Takala, E-P., Vorne, J. & Vuokko, A. toim. 2010. Työkuormitusta arvioimalla ja säätelemällä voidaan edistää työhyvinvointia työssä. Teoksessa: Puheenvuoroja työn kuormittavuudesta. Työhyvinvointifoorumi. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2010:17. Yliopistopaino. Helsinki.
- Baldschun, A. 2018. The Occupational Well-being of Child Protection Social Workers: Theoretical Conceptualization and Empirical Investigations Among Finnish Statutory Social Workers. University of Eastern Finland. Juvens Print Oy. Tampere.
- Eronen, T. & Laakso, R. toim. 2017. Vaativat tilanteet sijaishuoltotyössä. Teoksessa: Mielekäs tutkimus – näkökulmia sosiaalityön tutkimuksen missioihin. Suomen Yliopistopaino Oy – Juvens Print. Tampere.
- Hestbæk, A-D. toim. 2018. The Rights of Children Placed in Out-of-Home Care. Teoksessa: Human rights in Child Protection : Implications for Professional Practice and Policy. Palgrave Macmillan. Oslo.
- Hurting, J. 2003. Lasta suojelemassa – etnografia lasten paikan rakentumisesta lastensuojelun perhetyön käytännöissä. Acta Electronica Universitatis Lapponiensis 60. Lapin yliopisto.
- Kaltio, M., Kivistö-Pyhtilä, T., Laine, S., Harju, J., Salmela, R. & Pirttikangas, J. 2021. Lastensuojeluun tarvitaan työntekijöitä – vuosia kestävä ylikuormitus on kohtuutonta, vaikka lastensuojelutyö motivoisikin. Kaleva. <https://www.kaleva.fi/lastensuojeluun-tarvitaan-tyontekijoita-vuosia-kes/3237492>. Viitattu 11.01.2021.
- Kananoja, A. & Ruuskanen, K. 2019. Selvityshenkilön ehdotukset lastensuojelun toimintaedellytysten ja laadun parantamiseksi – Loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2019:4. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki.
- Kekoni, T., Kitinoja, M. & Pösö, T. 2008. Erytynen huolenpito koulukodeissa. Stakesin raportteja 36/2008. Stakes – Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus. Helsinki.
- Kirsi, K. 2020. Yle. Uutiset. Alaikäiset syyllistyneet vakavaan väkivaltaan tänä syksynä poikkeuksellisen paljon – lastensuojeluun kaivataan järeitä keinoja. <https://yle.fi/uutiset/3-11627229>. Viitattu 04.11.2020.
- Korkka, M. 2019. Rajoitustoimet lapsen edun suojana – tutkielma lastensuojelulaitoksen ohjaajien näkemyksistä lasten rajoittamista koskevissa kysymyksissä. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:tuni-201909043124>.
- Koskela, M. 2013. Asia asiakirjassa? Perustelut ja lapsen mielipide lastensuojelulaitoksen rajoitustoimenpiteissä. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201401271067>.
- Kymen Sanomat. 2021. Lukijalta: Väkivallan uhka ja huoli sijoitetun lapsen voinnista painavat lastensuojelun työntekijöitä – ”Näen työssäni lapsia, joiden jokainen hetki on ollut selviytymistä päivästä toiseen”, lastensuojelun työntekijä sanoo. <https://kymensanomat.fi/mielipide/lukijalta/e49fc554-7c0b-4bde-8059-c3083a209de8>. Viitattu 11.01.2021.
- Laakso, R. toim. 2012. Vanhempien kanssa tehtävä työ ja moraalikysymykset lasten kodissa. Teoksessa: Kiistanalainen perhe, moraalinen järkeily & sosiaalityö. Vastapaino. Tampere.
- Laakso, R. 2009. Arjen rutiinit ja yllätykset – Etnografia lasten kotityöstä. Tampere: Tampereen yliopisto. <http://urn.fi/urn:isbn:978-951-44-7808-6>.

Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöstä 817/2015

Lastensuojelulaki 417/2007

Muuronen, K., Sariola, H. & Varsa M. 2009. Sijaishuolto sisältä päin – tekijät tietäjinä. Kysely alalla toimiville. Talentia & Lastensuojelun keskusliitto.

Mänttari-van der Kuip, M. 2015. Work-related well-being among Finnish frontline social workers in an age of austerity. University of Jyväskylä. Jyväskylä University Printing House. Jyväskylä.

Nurmela, A. 2013. Elämää sääntöviidakossa – Etnografinen tutkimus lastensuojelulaitosten arjessa tapahtuvasta rajaamisesta. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201311081573>.

Pesonen, V. 2020. Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden työhyvinvointi yhteiskunnallisessa kontekstissa. Laadullinen tutkimus lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden työhyvinvoinnin kokemuksista. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:tuni-202001141236>.

Pihlajanmäki, P. 2017. ”Mikään ei saa mennä rikki, keneenkään ei saa sattua ja mitään peruuttamatonta ei saa tapahtua” – Tutkimus lastensuojelulaitosten säännöistä. Pro gradu -tutkielma, Tampereen Yliopisto. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/101588/GRADU-1497863354.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

Remahl, M. 2018. Lapsen edun toteutuminen valtion koulukotien erityisien huolenpidon osastoilla asiantuntijoiden näkökulmasta. Pro gradu -tutkielma, Lapin yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ula-201812201532>.

Räty, T. 2019. Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen. Edita. Helsinki.

Saastamoinen, K. 2020. Lapsi sijaishuollossa. Yhteydenpidon rajoittaminen ja rajoitustoimenpiteet. Edita. Helsinki.

Salminen, A. 2011. Mikä on kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasan yliopiston julkaisuja. Vaasan yliopisto.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2006. Lastensuojelulain kokonaisuudistustyöryhmän muistio. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2006;25. Helsinki.

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2020a. Lastensuojelun vaativan sijaishuollon uudistamisryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2020:28. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162414/STM_2020_28_rap.pdf. Viitattu 03.11.2020.

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2020b. Lastensuojelulain muutokset 1.1.2020. <https://stm.fi/lastensuojelulain-muutokset>. Viitattu 03.11.2020.

Suhonen, R., Axelin, A. & Stolt, M. toim. 2016. Erilaiset kirjallisuuskatsaukset. Teoksessa: Kirjallisuuskatsaus hoitotieteessä. Hoitotieteen laitoksen julkaisuja. Tutkimuksia ja raportteja. Turun yliopisto.

Tarkkinen, H. & Forsberg, H. 2013. Lastensuojelun rajoitustoimenpiteet asiakirjojen valossa. Yhteiskuntapolitiikka 78 (2013):6.

Tarvainen, M. & Kekoni, T. 2015. Erityistä huolenpitoa – Lastensuojelun erityisen huolenpidon käsite ja käytäntö hoivatutkimuksen kentällä. Yhteiskuntapolitiikka 80. (2015):2.

THL. 2020. Lastensuojelu 2019. Lastensuojeluilmoitusten määrä on kaksinkertaistunut kymmenessä vuodessa. Tilastoraportti 28/2020.

THL. 2021. Lastensuojelulaitokset. Lastensuojelun käsikirja. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot/lastensuojelulaitokset>. Viitattu 20.01.2021.

Timonen-Kallio, E. toim. 2015 Collaboration between child protection and mental health practitioners in Finland. Teoksessa: On the Borders between Residential Child Care and Mental Health Treatment in Europe. Reports from Turku University of applied sciences 209. Suomen yliopistopaino Juvens Print Oy. Tampere.

Valtiolle.fi. 2021a. Ohjaaja. <https://www.valtiolle.fi/fi-FI/ilmoitus?id=33-37-2021>. Viitattu 20.01.2021.

Valtiolle.fi. 2021b. Ohjaaja. <https://www.valtiolle.fi/fi-FI/ilmoitus?id=33-15-2021>. Viitattu 20.01.2021.

Valtonen, P. 2018. Töissä kontrollin ja tuen rajapinnalla – Lastensuojelulaitosten työntekijöiden kokemuksia rajoitustoimenpiteistä. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201809252593>.

Valvira. 2021. Sosiaalihuollon ammattioikeudet. <https://www.valvira.fi/sosiaalihuolto/sosiaalihuollon-ammattioikeudet>. Viitattu 21.01.2021.